

Vpliv komunikacijskih žanrov na rabo diskurznih označevalcev

Darinka Verdonik

Univerza v Mariboru, Fakulteta za elektrotehniko, računalništvo in informatiko

Abstract

The aim of this paper is to obtain new knowledge about discourse markers use by comparing the frequency of their use in three conversational genres: telephone conversations in tourist domain, short interviews in evening broadcast news shows, and private conversations between friends and within family. The discourse markers analyzed are *ja* (En. yes), *mhm* (mhm), *aha* (oh), *aja* (oh), *dobro/v redulokej/prav* (okey/right), *eee* (um), *no* (well), *(a) ne* (right?), *(a) veš(ste)* (you know), *(po)(g)lej(te)* (look), *mislim* (I mean) and *zdaj* (now). The corpus results show that *ja* (yes), *aja* (oh), *no* (well), *(a) veš(ste)* (you know) and *mislim* (I mean) are the most frequently used in private conversations; *aha* (oh), *mhm* (mhm), *(a) ne* (right?), *dobro/v redulokej/prav* (okey/right), *(po)(g)lej(te)* (look) and *zdaj* (now) are the most frequently used in telephone conversations in tourist domain; and *eee* (um) is the most frequently used in tv interviews. In the second part of the analysis, results are interpreted. In our interpretation, some discourse markers are appropriate mostly for use in private discourse. It is also noticeable that some discourse markers more often express speaker's attitude when used in private conversations compared to formal discourse. Many other insights, particular for each of the discourse markers analyzed, are presented in the paper.

Ključne besede: žanr, diskurzni označevalci, govornjeni diskurz, pogovor, govorni korpus

1 UVOD

Tako kot v nekaterih drugih dosedanjih delih se bom tudi v tem prispevku osredotočila na analizo nekaterih izbranih diskurznihih označevalcev, in sicer: *ja, mhm, aha, aja, dobro/v redulokej/prav, eee* in variante, *no, (a) ne, (a) veš(ste), (po)(g)lej(te), mi-slim* in *zdaj*. Diskurznihih označevalci so zadnji dve desetletji v pragmatičnem jezikoslovju zelo aktualna tema (prim. Fraser 1999; Schouroup 1999; Blakemore, 2005). Razlog za to je morda njihova posebnost v primerjavi s tem, kar je v tradicionalnem jezikoslovju znanega (predvsem o pisnem) jeziku, precejšnja pogostost rabe in morda tudi njihova priročnost za korpusne raziskave, ki so zlasti v zadnjem desetletju prinesle bistven kvantitativni in kvalitativni preskok v metodi jezikoslovnega raziskovanja. Izrazi so izbrani glede na pretekle raziskave, saj je o njih že nekaj znanega, in sicer so bili med drugim podrobno predstavljeni v Verdonik (2007). Tukaj se želim osredotočiti na te izraze predvsem skozi analizo in interpretacijo korpusnih podatkov, seveda v okviru razpoložljivih gradiv, in sicer me bo zanimalo, kaj lahko dodatno izvemo o rabi teh izrazov iz njihove pogostosti v treh različnih pogovornih žanrihih: televizijskem dnevnoinformativnem intervjuju, telefonskem pogovoru o turističnih informacijah ter zasebnem pogovoru v krogu družine ali prijateljev.

Pri uporabi korpusne analize za govorjeni diskurz je ovira, da je korpusna infrastruktura za raziskave govorjenega diskurza za slovenščino trenutno še vedno izredno slaba – stanje se bo bistveno spremenilo z razpoložljivostjo referenčnega govornega korpusa slovenščine GOS (Zemljarič Miklavčič et al. 2009; Zwitter Vitez et al. 2009), ki že nastaja, vendar bo v celoti, skupaj s potrebnimi orodji (konkordančnikom), dostopen konec leta 2010. Do takrat so na voljo le nekatere posamične zbirke posnetkov govorjenega diskurza in njihovih transkripcij, zbrane večinoma v okviru različnih doktorskih del, ki pa so neenotno transkribirane in neenotno dokumentirane, čeprav sicer večinoma dostopne za raziskovalne namene prek njihovih avtorjev. Značilnost vseh teh zbirk je tudi, da so dejansko premajhne za resno korpusno analizo, razlog njihove majhnosti pa je seveda zahtevnost urejanja tovrstnih virov, saj je za pridobitev gradiva v obsegu 150 besed treba vložiti povprečno eno uro časa¹ – 100.000 besed tako pomeni skoraj 700 ur dela. Zato so dosedanje jezikovno-diskurzne raziskave govorjene slovenščine, ki uporabljajo kot metodo tudi korpusno analizo, vključno s pričujočo, omejene z gradivom, ki je dostopno.

Zgradba prispevka je naslednja: v drugem razdelku na kratko predstavim koncept žanra v diskurzu in jezikoslovju; v tretjem razdelku predstavim uporabljeno gradivo, ki predstavlja tri različne žanre, in metodo dela; v četrtem rezultate korpusne analize; v petem razdelku skušam interpretirati in razložiti rezultate korpusne analize; v šestem razdelku zaključim razpravo.

¹ Podatek temelji na dosedanjih izkušnjah avtorice z izdelavo govornih baz Turdis in BNSI Broadcast News.

2 ŽANR

Žanrska analiza se je razvijala od antike naprej zlasti v literarni vedi, folkloristiki, retoriki, kasneje filmskih študijah in se šele zadnja desetletja uveljavila tudi v jezikoslovju. Začetki pojmovanja žanra v jezikoslovju se pripisujejo Bahtinu (1978, citirano po 2004), kjer opozarja, da žanri niso samo značilnost jezika, ampak komunikacije, da torej obstajajo žanri tudi zunaj literarnih besedil. Kasneje se je žanrska analiza v jezikoslovju pojavljala predvsem v dveh vejah, sistemsko-funkcijski slovnici in etnografiji, zadnja leta pa vse bolj pogosto tudi v uporabnem jezikoslovju, zlasti pri učenju jezika.

Za Hymesa (1977), čigar delo uvrščamo med etnografske študije, žanr pogosto sovпада z govornim dogodkom, čeprav ga moramo po njegovem mnenju analitično ločiti od govornega dogodka. Pridiga je na primer praviloma povezana z določenim dogodkom v cerkvi, vendar se lahko lastnosti pridige pojavljajo tudi v drugih situacijah, npr. v humorne namene. Tudi M. Saville-Troike (1982: 138) povezuje žanr s tipom govornega dogodka in navaja kot primere šale, zgodbe, predavanja, čestitke, pogovor. Govorni dogodek je po njenem omejen, lahko npr. z zvonjenjem telefona, določenimi frazami, izrazom na obrazu, prodidjo, spremembo koda ali sloga, namena komunikacije ipd. oziroma s kombinacijo teh (Saville-Troike 1982: 136). Zanimivo je tudi njeno razpravljanje o slogih oz. različicah (angl. varieties of language), kjer loči naslednje dejavnike, ki vplivajo na različice: prizorišče, namen, regija, narodnost, družbeni razred, status in vloga, diskurzne vloge, spol, starost, psihološka stanja ter (ne)materni jezik.

Podrobnejše in sistematičnejše definicije žanra najdemo v sistemski funkcijski slovnici, v kateri se je sicer najprej uveljavil žanru zelo soroden termin register (angl. register). Po Hallidayu register (1978: 31) določajo tri determinante: kaj se dogaja (področje, angl. field), kdo je pri tem udeležen (ton, angl. tenor), kakšno vlogo pri tem zavzema jezik (način, angl. mode). Jezik, ki ga govorimo, variira glede na vrsto situacije. Z registrom skuša sistemska funkcijska slovnica razkriti splošna načela, ki uravnavajo to variiranje, da bi lahko začeli razumeti razmerja, kateri situacijski faktorji določajo katere jezikovne izbire, z drugimi besedami razmerja med kontekstom in jezikom. Drugi avtorji funkcijske slovnice uporabljajo tudi termin žanr (Hasan 1984; Eggins, Martin 1997). Tako npr. Martin s sodelavci (Eggins in Martin 1997: 243) predstavlja žanr in register kot dve plasti konteksta, register kot situacijski kontekst, ki je pod vplivom treh osrednjih funkcijskoslovnih metafunkcij (besedilne, medosebne in predstavne), ter žanr kot kulturni kontekst, ki ni odvisen od metafunkcij.

V uporabnem jezikoslovju se v zadnjih dveh desetletjih pojavljajo številne raziskave žanra. Tukaj omenimo le dve pogostejši navajani: Swalesovo (1990) in Paltridgevo (1995). Za Swalesa (1990) je žanr vezan na vrste komunikacijskih dogodkov (to so dogodki, kjer je jezik nujno potreben in zavzema opazno mesto), v katerih so udeležencem (vsaj delno) skupni komunikacijski cilji. Ti cilji so prednostna značilnost žanra. Druge značilnosti, kot sta npr. oblika in struktura, niso tako stabilne pri posameznih žanrih, ampak le določajo, do kolikšne mere je neki diskurz prototipski vzorec določenega žanra. Značilnosti posameznih žanrov niso splošno znane, pač pa jih za vsak žanr bolje poznajo tisti pripadniki diskurzne skupnosti, ki se z njim redno srečujejo. Ti pripadniki skupnosti tudi poimenujejo žanre posameznih komunikacijskih dogodkov. Zlasti zanimivo v Swalesovi (1990: 58) razlagi žanra pa je, da je zanj lahko komunikacijski dogodek tudi nežanrski oz. predžanrski (angl. pre-genre), npr. kramljanje oz. vsakdanji pogovor in vsakdanje pripovedovanje.

S še večjim poudarkom kognitivnih razsežnosti definira žanr Paltridge (1995), in sicer na podlagi treh konceptov: prototipa, medbesedilnosti in dedovanja. Ljudje kategorizirajo predmete in koncepte na podlagi prototipske slike, ki si jo ustvarijo o tem, kaj predstavlja neki predmet ali koncept (npr. prototip stola, slike ...). To velja tudi za žanre: bliže ko je neki primer prototipski predstavi žanra, čistejši primer tega žanra je, in obratno.

Pričujoča analiza se uvršča v žanrsko analizo do te mere, da uporablja termin žanra za opredelitev analiziranega gradiva v tri različne žanre (podrobno predstavljene v naslednjem razdelku) ter ugotavlja razlike med temi žanri, ki se kažejo skozi rabo diskurznih označevalcev, in značilnost rabe posameznih diskurznih označevalcev v teh žanrih.

3 GRADIVO IN METODA

3.1 Telefonski pogovori v turizmu

Prvi sklop gradiva – prvi žanr – sestavljajo telefonski pogovori med stranko in informatorjem v turistični agenciji, turistični pisarni in hotelski recepciji, posneti spomladi leta 2004. Gradivo je izbrano iz korpusa Turdis (Verdonik in Rojc 2006) in poimenovano Turdis-2. V tabeli 1 predstavljam podrobnejše podatke o obsegu in dolžini tega gradiva, v tabeli 2 pa natančnejše podatke o govornicah, ki nastopajo v njem, s poudarkom na njihovi regionalni pripadnosti, saj predpostavljam, da ima lahko ta pomemben vpliv na rabo diskurznih označevalcev.

Št. pog.	Povprečna dolžina		Skupna dolžina	
	minute	besede	minute	besede
65	3,30	501	214,49	32547

Tabela 1: Podatki o obsegu gradiva v korpusu Turdis-2.

Regija	Št. govorcev		
	Klicatelji	Agenti	Skupaj
Maribor	17	25	42
Štajerska	9	2	11
Panonska	6	1	7
Koroška	2	0	2
Ljubljana	1	3	4
Primorska	2	0	2
Skupaj	37	31	68

Tabela 2: Podatki o govoricah v korpusu Turdis-2.

Za interpretacijo podatkov korpusne analize bom potrebovala tudi več podatkov o značilnostih tega žanra, ki jih opisujem na podlagi večkratnega ročnega pregledovanja in poslušanja celotnega gradiva.

Za vse pogovore v korpusu Turdis-2 je značilna delitev na dve vlogi: klicatelj – naredi prvi korak, ker želi pridobiti določene informacije, za katere verjame, da jih ima klicana oseba – turistični agent, receptor oz. informator (z eno besedo agent). Klicatelj tako večinoma postavlja vprašanja in podvprašanja ter določa temo pogovora. Agent odgovarja na vprašanja in (zlasti v turistični agenciji) skuša biti pri tem čim bolj prepričljiv, da bi iztržil kakšno ponudbo. Medtem ko so klicateljeve vloge večinoma krajše, so lahko agentove daljše, z opisi, nekajkrat tudi napol branjem iz kataloga. Klicatelj in agent se med seboj ne poznata in se vedno vikata. Tudi sicer je razmerje med njima vljudno, vendar do neke mere tudi zaupno in osebno. V jeziku se pogosto kaže vključevanje določenih bolj normativnih oblik, po drugi strani pa vseeno prevladujejo nenormativne (npr. mešanje obojih v izjavah, kot je: »tak da boste meli« (pogovorna oblika je sicer v regiji, ki ji pripada govorec, »bote«)). Opazimo, da je govorno besedilo polno popravilanj, ponavljanj in drugih elementov spontanosti. Do določene mere na govor klicateljev v začetnem delu pogovorov vpliva tudi stresnost situacije (ob dejstvu, da se zavedajo snemanja in da jim govorna situacija ni najbolj doma-

ča). Ker poteka komunikacija vedno po telefonu, je pomembno upoštevati, da sogovornika ne moreta razbrati prav nobenih dodatnih informacij iz mimike, gest ipd.

3.2 Televizijski intervjuji

Drugi korpus in s tem drugi žanr predstavljajo televizijski intervjuji o aktualnih dogodkih v večernih dnevnoinformativnih oddajah, v katerih sodelujejo novinar ter en ali dva intervjuvanca, iz obdobja 1999 do 2005. Gradivo je izbrano iz baze BNSI Broadcast News (Žgank et al. 2004) in poimenovano BNSIint. V tabeli 3 so natančnejši podatki o obsegu gradiva in v tabeli 4 o govornicah. Za to bazo žal ni podatkov o regionalni pripadnosti govorcev, toda ker gre za situacijo, v kateri se uporablja zelo normativna oblika govornega jezika, lahko predpostavljamo, da je vpliv narečja govorca na jezikovno rabo majhen.

Št. pog.	Povprečna dolžina		Skupna dolžina	
	minute	besede	minute	besede
30	6,61	1041	198,35	31236

Tabela 3: Število in dolžina pogovorov v korpusu BNSIint.

	Št. govorcev		
	Intervjuvanec	Novinar	Skupaj
Skupaj	41	6	47

Tabela 4: Podatki o govornicah v BNSIint.

Po ročnem pregledovanju gradiva lahko sklenem naslednje: poleg sogovornikov imamo še tretjega, pasivnega množičnega udeleženca diskurzov – občinstvo. Zaradi tega skuša novinar narediti pogovor (intervju) čim bolj zanimiv, intervjuvanci pa želijo narediti na občinstvo dober vtis (ali kot prepričljivi strokovnjaki ali kot osebe, ki zastopajo pravilno idejo in/ali delajo nekaj dobrega). Ker gre za dnevnoinformativno oddajo, je osrednji motiv občinstvo informirati. Novinar vodi pogovor, postavlja vprašanja in določi konec pogovora, intervjuvanci pa odgovarjajo ali replicirajo drug drugemu. Novinarjeve vloge so zelo kratke v primerjavi z vlogami intervjuvancev, menjavanje vlog pa je redkejše kot v Turdisu. Razmerje med novinarjem in intervjuvanci je hladno vljudno, mestoma lahko tudi provokativno, razmerje med intervju-

vancema, ko sta dva, pa je pogosto tekmovalno. Ker nastopajo v javnosti, vsi govorci rabijo precej normativno obliko jezika, pa tudi veliko samopopravljanj in mašil.

3.3 Zasebni pogovori iz korpusa GOS²

Tretji sklop gradiva in tretji žanr predstavljajo prve končane transkripcije zasebnih pogovorov, zajetih v referenčni govorni korpus slovenščine GOS (www.slovenscina.eu; www.korpus-gos.net) – podkorpusni izbor sem poimenovala GOS-nzos-01. V času analiz za ta prispevek ni bilo končanih več transkripcij zasebnih diskurzov, da bi bila mogoča bolj uravnotežena izbira gradiva. Podatki o obsegu podkorpusa GOS-nzos-01 so v tabeli 5 in podatki o govorcih v tabeli 6.

Št. pog.	Povprečna dolžina		Skupna dolžina	
	minute	besede	minute	besede
9	21,79	3729	196,12	33.565

Tabela 5: Število in dolžina pogovorov v GOS-nzos-01.

Regija	CE	GO	GO+ MB	GO+ LJ	KP	KP+ GO	KP+ LJ	KR	KR+ LJ	PO+ LJ	LJ	Skupaj
Št. govorcev	4	8	1	1	3	2	1	3	3	2	2	30

Tabela 6: Podatki o govorcih v GOS-nzos-01.

V korpusu GOS je regionalna pripadnost govorcev beležena drugače kot v korpusu Turdis, in sicer glede na upravno središče, s katerim je povezan govorec, prav tako pa dopušča več regionalnih pripadnosti, glede na to, ali je oseba določeno obdobje (šolanje, služba, selitev ...) bila povezana s še kakšnim drugim upravnim središčem. Različen način označevanja regionalne pripadnosti analize sicer ne ovira posebej. Bolj problematično je, da je iz podatkov razvidno, da korpus Turdis-2 vključuje pretežno govorce severovzhodne regije, korpus GOS-nzos-01 pa pretežno govorce jugozahodne regije. Ker še ne vemo, kakšen vpliv imajo različne regionalne pripadnosti govorcev na rabo diskurzivnih označevalcev, predpostavljam pa, da ga imajo, je treba to dejstvo upoštevati pri interpretacijah rezultatov.

² Lastnik korpusa GOS je Ministrstvo za šolstvo in šport Republike Slovenije na podlagi pogodbe »Pogodba o sofinanciranju izvedbe projekta Sporazumevanje v slovenskem jeziku v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013«, št. pogodbe 3311-08-986003, sklenjene med Republiko Slovenijo, Ministrstvom za šolstvo in šport, ter podjetjem Amebis, d.o.o., Kamnik.

V korpus GOS so vključeni deli pogovorov med družinskimi člani ali prijatelji v dolžini od 10 do 30 minut. Pogovori niso zajeti v celoti od začetka do konca, ampak so na voljo samo njihovi deli – v nasprotju so v korpusih Turdis-2 in BNSIint zajeti celotni pogovori od začetka do konca. Število udeležencev v GOS-nzos-01 variira od 2 do 8 (v Turdis-2 vedno dva sogovornika in v BNSIint dva ali trije). Sogovorniki so v domačem okolju, med znanimi ljudmi in v znani situaciji. Vpliv stresa zaradi snemanja je tako predvidoma omiljen oz. je vsaj pozabljen od začetka snemanja, saj izbrani deli ne predstavljajo čistega začetka pogovora. Pogovori nimajo izrazitega namena, tako kot v Turdis-2 in BNSIint – cilji so druženje, kratkočasenje, vzdrževanje družabnih stikov, tudi zabavanje ... Govorcev ni mogoče ločiti po diskurzni vlogah tako kot v korpusih Turdis-2 ali BNSIint in ni določene diskurzne vloge, ki bi bila »vodilna« (kot npr. novinar v BNSIint in klicatelj v Turdis-2). Kolikor pa so razlike med govorniki in njihovimi vlogami, so te pogojene z njihovimi medsebojnimi odnosi, ki nam niso poznani v globino. Ker so to pogovori v osebnem stiku, lahko del komunikacije poteka tudi prek mimike, gest, kretenj ipd. Jezik je zelo neformalen, v nekaterih primerih (odvisno od kraja snemanja) močno regionalno zaznamovan.

3.4 Šibke točke gradiva, ki jih je treba upoštevati pri interpretaciji rezultatov

Gradivo je bilo izbrano glede na to, kar je bilo v času raziskave dostopno in urejeno v takšni obliki, da je bila mogoča avtomatska analiza transkripcij in enostavno ročno dodajanje oznak v transkripcije. Bolj uravnotežena sestava gradiva žal ni bila mogoča, zato ima zbrano gradivo za namen analize v tem članku nekaj slabosti, ki jih je treba upoštevati pri interpretaciji rezultatov.

Ovira je neprimerljivost gradiva v korpusih Turdis-2 in GOS-nzos-01 glede na regionalno pripadnost govorcev. Nekatere razlike v pogostosti rabe analiziranih izrazov so lahko tudi posledica prevladujoče različne regionalne pripadnosti, ne samo različnih žanrov, vendar o tem ne morem vedno zanesljivo sklepati.

Naslednja ovira je, da ne bo mogoče zanesljivo ovrednotiti vpliva telefonskega kanala na rabo analiziranih izrazov, saj na razlike v rabi diskurznih označevalcev v korpusu Turdis-2 v primerjavi z drugima korpusoma vplivajo tudi drugi faktorji, tako da vpliva kanala ne bo mogoče izolirano opazovati.

Ovira so tudi različni principi transkribiranja gradiva, zlasti pri segmentiranju na izjave in pravih zapisa. Segmentacija je v vseh treh gradivih različna, zato ni mo-

goča neposredna statistična primerjava rabe posameznih izrazov glede na mesto v izjavi, vlogi ali po številu vlog in izjav, prav tako ne primerjava opornih signalov (ti so označeni v korpusih Turdis-2 in BNSInt, ne pa tudi v GOS-nzos-01).

3.5 Metoda

Raziskava je razdeljena na dva dela: statistično analizo korpusnih podatkov in interpretacijo korpusnih podatkov.

Za potrebe statistične analize korpusnih podatkov so bili tisti izrazi, ki lahko nastopajo ali v vlogi diskurznega označevalca ali kot del propozicijske vsebine, ročno označeni skozi celotno gradivo. V drugem koraku so bili izbrani izrazi v vlogi diskurznega označevalca prešteti po pogostosti pojavitev v vsakem od treh gradiv in preračunani na število pojavitev na 10.000 besed (število besed v vseh treh gradivih je sicer približno enako, vendar razlike vseeno niso povsem zanemarljive). V tretjem koraku je bila ocenjena verjetnost, koliko lahko rezultati odstopajo od dobljenih, glede na to, da je odločitev, ali je posamezen izraz v neki rabi diskurzni označevalec ali ne, do določene mere subjektivna. Pri tem se naslanjam na analizo, predstavljeno v Verdonik et al. (2008).

Interpretacija rezultatov korpusne analize je narejena za vsak diskurzni označevalec posebej. Pri tem skušam na podlagi dosedanjih objav o analiziranih diskurzni označevalcih (Verdonik 2007; Smolej 2004; 2006; Schlamberger Brezar 1998; 2007; Zwitter Vitez 2009) in na podlagi poznavanja lastnosti gradiva pojasniti rezultate in, kadar je smiselno, tudi povzeti zaključke, kaj rezultati povedo o posameznih diskurzni označevalcih in njihovih značilnostih. Pri diskurzni označevalcih, katerih diskurzne vloge še niso bile dovolj pojasnjene, namenim nekaj prostora tudi dodatni osvetlitvi njihovih diskurzni funkcij, pri tistih, ki se pojavljajo v več različicah, pa posvetim pozornost tudi pogostosti pojavljanja posameznih različic po gradivih, da bi tako osvetlila morebitne funkcionalne razlike med različicami.

4 REZULTATI KORPUSNE ANALIZE

Rezultati korpusne analize pogostosti rabe izbranih diskurzni označevalcev v vseh treh korpusih so predstavljeni v tabeli 8 spodaj, pred tem pa bom kratko povzela rezultate eksperimenta, koliko lahko rezultat o številu rab določenega diskurzni označevalca variira zaradi različnih subjektivnih odločitev oseb, ki označujejo gradivo, kdaj je izraz diskurzni označevalec in kdaj ne. Eksperiment je bil nekoliko podrobneje predstavljen v Verdonik et al. (2008).

Izraze *aha*, *aja*, *mhm*, *no* in *eee/eeem/eeen/nnn/mmm* štejemo vedno za diskurzne označevalce, pri teh ocenitev variiranja ni potrebna. *Ja*, *(a) ne*, *glejte*, *dobro/v redu/okej/prav*, *mislim* in *zdaj* pa niso vedno v vlogi diskurznega označevalca. Pri tem prepoznavanje *dobro/v redu/okej/prav* v vlogi diskurznega označevalca ni bilo zaznano kot problematično. Za ostale diskurzne označevalce pa so bila zaznana možna odstopanja tako, kot je prikazano v tabeli 7. Za *mislim* in *veste* ocenitev variiranja označevanja ni bila opravljena zaradi premajhnega števila pojavitev v testnem naboru.

	Turdis-2	BNSIint	Povprečno
glejte	-	±3,4%	±3%
ja	±4,6%	±0,0%	±2%
(a) ne	±2,3%	±21,9%	±12%
zdaj	±15,7%	-	±16%

Tabela 7: Ocenjen odstotek variiranja rezultatov o pogostosti rabe izrazov v vlogi diskurznega označevalca zaradi subjektivnega prepoznavanja vloge diskurznega označevalca

Omenjene vrednosti bom upoštevala pri prikazu rezultatov tudi v tej raziskavi. Za gradivo Turdis-2 in BNSIint bom upoštevala rezultate ocenitve ločeno, kot so bili podani v sklicevani raziskavi, za ocenitev rezultatov iz gradiva GOS-nzos-01 pa bom uporabila povprečno zaokroženo vrednost, saj za to gradivo ni bila posebej opravljena podobna testna ocenitev.

Rezultati pogostosti rabe izbranih diskurznihih označevalcev so prikazani v tabeli 8. V stolpcih »št. poj.« (število pojavitev) je navedeno število pojavitev vsakega izraza v vlogi diskurznega označevalca na 10.000 besed. V stolpcih »variabilnost« je navedeno, za koliko pojavitev ocenjujemo, da lahko rezultati nihajo navzgor (plus) ali navzdol (minus), odvisno od interpretacije raziskovalca.

	GOS-nzos-01		Turdis-2		BNSLint	
	št. poj.	variabilnost	št. poj.	variabilnost	št. poj.	variabilnost
ja	383	±8	313	±14	25	±0
aha	23	±0	120	±0	0	±0
aja	15	±0	5	±0	0	±0
mhm	44	±0	155	±0	6	±0
(a) ne	105	±13	186	±4	16	±4
dobro/v redu/ okej/prav	6	±0	69	±0	14	±0
no	44	±0	28	±0	35	±0
(po)(g)lej(te)	3	3	24	-	15	±1
(a) veš(ste)	48	-*	8	-	2	-
zdaj	1	-	64	±10	1	-
eee/mmm ipd.	235	±0	387	±0	413	±0
mislim	21	-	7	-	1	-
SKUPAJ	944	±24	1366	±28	528	±5

* Črtica (-) označuje, da ni bila ocenjena stopnja variiranja rezultatov.

Tabela 8: Pogostost rabe izbranih izrazov v vlogi diskurznega označevalca skupaj z ocenjeno stopnjo variiranja rezultatov

5 INTERPRETACIJA REZULTATOV

5.1 Ja

Ja je eden najpogostejših diskurznihih označevalcev v korpusih GOS-nzos-01 (v nadaljevanju razdelka 5 se na to gradivo sklicujem z »Gos« ali »zasebni pogovori«) in Turdis-2 (v nadaljevanju razdelka 5 »Turdis« ali »turističnoinformativni pogovori«), in v primerjavi s tema korpusoma zelo redek v BNSLint (v nadaljevanju razdelka 5 »BNSI« ali »intervjuji«). Njegove diskurzne vloge povezujemo z izražanjem strinjanja ali pritrjevanja, tudi poudarjenega potrjevanja ali tudi navideznega strinjanja, izražanjem razumevanja in potrjevanjem pozornosti (Verdonik 2007; Smolej 2006). Razlike v pogostosti rabe v treh gradivih so verjetno povezane predvsem z razmerjem med sogovorniki, saj skušajo ti v Turdisu in Gosu vzpostaviti tesen stik in pozitivno, prijetno ozračje, za kar je *ja* zelo uporaben. Prav tako je v Turdisu in Gosu interakcija bolj aktivna, v smislu da je več menjanja vlog, hkratnega govora in opornih signalov kot v BNSI. Verjetno je *ja* kot

diskurzni označevalec nasploh manj značilen za rabo v zelo formalnih diskurzih, kot so intervjuji v našem gradivu, kar pa je seveda spet delno povezano z odnosi med sogovorniki.

5.2 *Aha*

Aha je najbolj pogost v Turdisu, v Gosu veliko manj, v BNSI pa sploh ni rabljen. *Aha* sicer izraža, podobno kot *mhm*, potrjevanje razumevanja, vendar z dodano večjo močjo izražanja odnosa govorca, predvsem priznavanja visoke informativnosti posredovanim informacijam, v tesni povezavi s prozodijo pa lahko izrazi tudi presenečenje, razočaranje, sprijaznjenje, asociacijo ... (npr. »ja aha to nudite?«). Izražanje odnosa govorca v smislu priznavanja visoke informativnosti vsebinam za informativne intervjuje kot žanr ni značilno – ta vloga bi pripadla občinstvu, če že, le-to pa ne sodeluje aktivno v intervjujih. S tem si lahko razlagamo popolno odsotnost *aha* v tem gradivu. Tudi sicer se odnos govorca v intervjujih izrazi drugače (v gradivu najdemo npr. »jaz se čudim«), kar navaja tudi k tezi, da morda raba *aha* v formalnih žanrih nasploh ni značilna. Še bolj zanimiva je velika razlika v pogostosti rabe *aha* v zasebnih pogovorih in turističnoinformativnih pogovorih. Verjetno v največji meri na to vpliva kontekst: pri osebni posredovanju turističnih informacij klicatelja posredovane informacije osebno zelo zanimajo, torej so odgovori agenta za klicatelja pogosto visoko informativni, zato se klicatelj pogosto (pogosteje kot v zasebnih pogovorih, kjer namen posredovanja zanimivih informacij ni v ospredju) odziva z *aha*.

5.3 *Aja*

Pri diskurzni označevalcu *aja*, ki je sicer po pragmatičnih vlogah tesno povezan z *aha*, nas preseneti obraten trend: pogostejši je v zasebnih kot v turističnoinformativnih pogovorih. V intervjujih je popolnoma odsoten, kar je pričakovano, razlogi za njegovo nerabo v intervjujih pa verjetno bolj ali manj podobni kot pri *aha*. *Aja* predhodno še ni bil natančno analiziran, saj se pojavlja le redko. Iz gradiva v tej raziskavi lahko razberem, da izraža odnos še močneje kot *aha*, in sicer na naslednje načine: (1) sogovornik je imel prej drugačno mnenje o stvari ali je drugače razumel stvari (»aja aja v ne štruklji tko buhtlji prov de bo«); (2) lahko izraža, da se je sogovornik spomnil, kaj misli govorec (»aja davjo uni kupčki ... ja ja ja sej vem ja«); (3) ali da je informacija, ki jo je dal govorec, zelo nepričakovana (v smislu »ali res?«, npr. »aja je praznik tudi?«). Rezultate lahko morda razložimo s tem, da izraža *aja* odnos govorca bolj intenzivno kot *aha* (ali *mhm*) oz. govorca bolj razkriva, zato je njegova raba manj pogosta kot raba *aha* in se niža, kakor hitro se govorna situacija odmika od zasebnega. Pred-

videvamo lahko, da je *aja* bolj primeren za manj formalne in manj primeren za bolj formalne žanre.

5.4 *Mhm*

Mhm se pojavlja v vseh treh korpusih, z nekoliko podobnim trendom pogostosti kot *aha* (najpogostejši v Turdisu in manj pogost v Gosu), s tem da v intervjujih ni popolnoma odsoten. *Mhm* je najbolj tipičen oporni signal: govorniku signalizira, da je sogovornik sprejel in razumel, kar je povedal govorec, lahko pa izraža tudi strinjanje. Večina rab *mhm* v Turdisu je v obliki opornih signalov – to podpira tezo, da je v telefonskih pogovorih zaradi odsotnosti vidnega stika potrebno pogostejše signaliziranje sogovornika z opornimi signali, in njihov osrednji predstavnik je prav *mhm*. V gradivu BNSI so oporni signali zelo redki (11 na 10.000 besed, v Turdisu pa kar 321 na 10.000 besed; za Gos tovrstni podatki niso dostopni brez dodatnega označevanja), posledično je tudi raba *mhm* v BNSI zelo nizka. Manj pogosta raba *mhm* v Gosu je tako (morda) posledica tega, da je zaradi osebnega stika in pogostega menjavanja vlog potrebnih manj opornih signalov.

5.5 (*A*) *ne*

Podobno kot drugi interakcijski diskurzni označevalci (zlasti *ja*, *mhm*) je (*a*) *ne* v gradivu BNSI zelo redek v primerjavi z Gosom in Turdisom, kjer je nasprotno eden zelo pogostih, z nekoliko višjo frekventnostjo v Turdisu. Z (*a*) *ne* se govorec obrača na sogovornika(e), da preverja, ali se strinjajo, ali delijo mnenje z njim, ali poslušajo in razumejo povedano, ter jih spodbuja pri interpretaciji v smislu »saj več(ste), kaj mislim«, prav tako pa označuje propozicije ali elemente propozicije, ki so bolj pomembni. (*A*) *ne* lahko tudi signalizira mesto, ki je primerno za prevzem vloge. (Verdonik 2007; Zwitter Vitez 2009; Smolej 2006) V osnovi je torej značaj (*a*) *ne* interakcijski in obraten funkcijam *ja* in *mhm*, tudi *aha*, *aja*. Opozoriti je treba, da se v Gosu (v Turdisu in BNSI pa ne) pojavlja *ne* (nikoli *a ne*) v nesemantični vlogi, kot potencialni diskurzni označevalec, tudi na podoben način kot *ja*, torej kot odziv prejšnjemu govorniku in uvod v novo izjavo (npr. »*ne* sej so rekli da zdej je zduost in da zdej pač se vsi stavmo *ne*«) – taki *ne* niso zajeti v analizo v tej razpravi.

Redko rabo (*a*) *ne* v intervjujih lahko pojasnimo podobno, kot smo jo za *ja* in *mhm*: formalen, hladno vljuden stik med sogovorniki, v katerem ni potrebe po pristni ali navidezni bližini med sogovorniki. Razmerje v pogostosti rabe med Turdisom in Gosom pa je morda v veliki meri posledica različnih kanalov, telefon (kjer ni vidnega stika in komunikacije prek mimike, gest ipd.) vs. osebni stik. Vendar sem pri ročnem opazovanju gradiva za (*a*) *ne* opazila še dodatno

posebnost, ki bi jo prav tako bilo treba še preveriti s korpusno analizo ustreznega gradiva: zdi se, da je njegova raba v določenih regijah v splošnem pogostejša kot drugod, in sicer se zdi pogosta v gorenjskem, pa tudi v mariborskem predelu. Glede na pripadnost regijam je najlažje utemeljiti tudi zaznano razliko rabe variant *ne* in *a ne*: *a ne* je v Gosu, kjer prevladujejo govorniki JZ Slovenije, rabljen 33-krat na 10.000 besed, v Turdisu, kjer prevladujejo govorniki SV Slovenije, je varianta *a ne* rabljena samo 5-krat na 10.000 besed.

5.6 *Dobro, v redu, okej, prav*

Ti diskurzni označevalci, ki imajo vsi bolj ali manj enake diskurzne vloge, so najpogostejši v Turdisu, bistveno manj v BNSI in najmanj pogosti v Gosu. Za te diskurzne označevalce sem na podlagi analiz gradiva v Turdisu ugotavljala (Verdonik 2007), da se rabijo v glavnem v prehodih v nov tematski sklop ali v zaključek pogovora, izražajo pa tudi podobno pozitiven odnos in strinjanje s sogovorniki kot *ja*. Njihovo redko rabo v Gosu lahko tako pojasnimo s tem, da v Gosu nimamo celotnih pogovorov, tako tudi ne začetkov in zaključkov pogovorov. Poleg tega je število pogovorov v Gosu (9) majhno v primerjavi s Turdisom (65). V slednjem so pogovori vedno zajeti v celoti in povprečno bistveno krajši (3,3 min.) kot v BNSI (6,6 min.) in Gosu (21,7 min.), zato je potreba po usklajevanju glede menjavanja tem ali zaključku pogovora pogosta. V primerjavi z BNSI je pogosta raba teh označevalcev v Turdisu lahko razložljiva še prek tega, da je novinarjeva vloga dovolj avtoritativna, da se mu ni treba usklajevati s sogovorniki glede poteka tem ali zaključka intervjuja, pa tudi pozitivni prizvok (navideznega) strinjanja, ki ga imajo ti označevalci, v intervjujih v našem gradivu ni tako potreben.

Zanimiva je tudi razlika v rabi posameznih različic teh diskurzni označevalcev: v Turdisu prevladujeta rabi *dobro* in *v redu*, čeprav je tudi *okej* kar pogost, *prav* pa je dokaj redko v vlogi diskurzne označevalca. V BNSI močno prevladuje *dobro*, enkrat se pojavi tudi *prav*, *okej* in *v redu* pa sploh ne. V Gosu pa močno prevladuje *okej*, *dobro* se pojavi trikrat, *prav* in *v redu* pa sploh ne. Iz tega sklepamo, da je *okej* neformalna varianta, *dobro* pa bolj formalna varianta. *Prav* je v tej vlogi izjemoma in je verjetno bolj formalen, *v redu* pa je tudi precej redka različica, ki se v zasebnem diskurzu najbrž ne uporablja, ker prevladuje citatni *okej*, v formalnem diskurzu pa zaradi – predvidevam – neformalne konotacije tudi nima trdnega mesta.

5.7 *No*

No ima zelo zanimivo razporeditev pogostosti rabe: največkrat je rabljen v zasebnem diskurzu, nekoliko manj, čeprav še vedno pogosto, v formalnem intervjuju,

najmanj, čeprav ne toliko manj kot v intervjujih, pa v telefonskih pogovorih. Zaznamovanosti s formalnostjo ali neformalnostjo *no* zato najbrž ne moremo pripisati, očitno je značilen za vse tri tipe diskurza in različne žanre. Diskurzne vloge *no* je sicer dokaj težko natančno definirati: v Verdonik (2007) mu je pripisana močna povezovalna funkcija, s tem da ne izraža strinjanja in večinoma ne uvaja izjav, v katerih bi govorec pritrjeval sogovorniku (čeprav ob razširjenem gradivu (zlasti v Gosu) opazimo, da v nekaterih kontekstih tudi lahko izraža prav strinjanje – »no no no no tam ja«). Zdi se, da je *no* močno odprt za prevzemanje izražanja zelo različnih tipov odnosa govorca do diskurza/vsebine, vendar ostaja pri tem izražanju zelo nedoločen. Nekatero rabe lahko npr. interpretiramo kot izražanje zadržanosti ali celo nasprotovanja, tudi v zvezah z drugimi besedami (npr. pogosta *tak no, no ja*). Še najzanesljivejši opis za večino rab *no*, kadar ne uvaja nove vloge, je, da poudari predhodno vsebino in učinkuje tudi kot neke vrste metakomentar pravkar povedanega (»so zadovoljni s tem klubom njihovim no«).

Rabe *no* se v BNSI razlikujejo od rab v Turdisu in Gosu po tem, da je tako rekoč vedno (razen nekaj primerov) *no* v BNSI rabljen na začetku nove vloge – uvaja ali odgovor ali vprašanje ali repliko prejšnjemu govorniku ali celo začetek intervjuja. V BNSI je torej aktivna predvsem povezovalna in uvajalna vloga *no*. V Turdisu je raba *no* bolj razpršena – še vedno sicer najpogosteje uvaja vlogo, vendar je večkrat rabljen tudi v t.i. poudarni/metakomentarni funkciji. V Gosu pa je slednja vloga še bolj pogosta kot v Turdisu, čeprav je tudi uvajalno-povezovalna vloga *no* pogosta.

5.8 (Po)(g)lej(te)

Ta diskurzni označevalec ima veliko različic, izpeljanih iz iste osnove: *poglejte, glejte, lejte, glej, lej*. Razlike v rabi prikazuje tabela 9. Podatki tukaj niso preračunani na 10.000 izrazov, ampak veljajo za celotno gradivo.

	GOS	Turdis	BNSIint
poglejte	0	10	21
glejte	0	30	15
lejte	0	5	11
poglej	1	0	0
glej	1	3	0
lej	9	0	0

Med množinskimi in edninskimi oblikami je očitna razlika vikanje vs. tikanje: tikajo se samo govorniki v Gosu, in to vedno, v Turdisu in BNSI se vedno (z redki-

mi izjemami v Turdisu) vikajo. Tudi med *poglejte* vs. *(g)lejte* je razlika verjetno v formalnosti, s tem da je daljša oblika (*poglejte*) bolj formalna: v BNSI je rabljena skoraj tako pogosto kot oblika *(g)lejte*, v Gosu *poglej* sploh ni rabljeno. Zanimiva je različica *lejte*, ki je v intervjujih dokaj pogosta. S tem je zavrnjena morebitna teza, ki bi se lahko nakazala, da krajša kot je oblika, manj formalna je (kot bi lahko sklepali v povezavi s prevladujočo *lej* v Gosu). Morda je razlika v rabi *glej(te)* vs. *lej(te)* tudi regionalno pogojena.

V skupnem seštevku je ta diskurzni označevalec najpogostejši v Turdisu, nekoliko manj v BNSI, v Gosu pa zelo redek. Njegove pragmatične vloge (Verdonik 2007) so opisane kot pritegovanje sogovornikove pozornosti in napoved, da bo govorec povedal nekaj, kar bo za sogovornika zanimivo. Običajno sledi daljša vloga govorca. V Turdisu glavnina rab tega diskurznega označevalca pripade agentu (ki podaja odgovore stranki), v BNSI pa intervjuvancu (ki podaja odgovore novinarju). V Gosu ni takšne dvopolne razdelitve vlog in morda je to osrednji razlog, da je raba tega diskurznega označevalca tam redkejša. V BNSI so vloge daljše, vprašan je zato manj, verjetno je posledično tudi zaradi tega nekaj manj rab tega diskurznega označevalca kot v Turdisu (točnih podatkov žal ne moremo navesti zaradi različnega načina označevanja segmentov in vlog v obeh gradivih). Po drugi strani so v Gosu rabe *(g)lej* lahko tudi neke vrste poudarek/metakomentar/izražanje odnosa, podobno kot *no* («lohko je majca lej», «pardon ja lej») ali pa uvaja vlogo, v kateri govorec izraža nasprotovanje («lej kak kadej»). Pragmatična vloga tega označevalca, opisana za Turdis in BNSI, je tako za zasebne pogovore v Gosu manj značilna, saj tam *(po)(g)lej* prevzema tudi vlogo izražanja odnosa govorca. V splošnem se zdi, da je ta diskurzni označevalec bolj značilen za formalne in manj značilen za neformalne žanre.

5.9 (A) *veš(ste)*

Ta diskurzni označevalec se pojavlja v različicah: *veste*, *veš*, *a veste*, *a veš*; zelo pogosto se tudi veže v frazo z vprašalnimi zaimki (*veš kaj*, *veste kje*) ali tudi s členkom *saj* (*saj veš*). Najpogosteje je rabljen v zasebnih pogovorih v Gosu, bistveno bolj redek je v Turdisu in le izjemoma je rabljen v intervjujih. Po Verdonik (2007) in ob pregledovanju gradiva v tej raziskavi ugotavljam, da je diskurzni označevalec *(a) veš(ste)* obrnjen k sogovorniku, ga nagovarja, spodbuja k aktivni interpretaciji in poudarja povedano. Njegova dokaj pogosta raba v zasebnih pogovorih, pa redka v turističnoinformativnih pogovorih in zelo redka v intervjujih kaže, da gre za diskurzni označevalec, ki je značilen za rabo predvsem v pogovorih med osebami, ki se poznajo, in v neformalnih žanrih. Različici *a veš* in *veš* sta verjetno funkcionalno povsem enakovredni, vendar regionalno pogojeni – v Gosu (prevladujoča JZ regija) je približno polovica rab *a veš*, v Turdisu

(prevladujoča SV regija) le 1 od 8, različice *veste* in *veš* pa so povezane s tem, ali se govorniki tikajo ali vikajo.

5.10 *Zdaj*

Raba diskurznega označevalca *zdaj* je zelo presenetljiva, saj je precej frekventen v korpusu Turdis, v BNSI in Gosu pa le izjemoma rabljen. Kratka ocenitev variabilnosti prepoznavanja *zdaj* kot diskurznega označevalca je pokazala, da je njegovo prepoznavanje v tej vlogi dokaj težavno in ga je težko ločiti od propozicijskih vlog, kjer omogoča izražanje časa. Po Verdonik (2007) *zdaj* tudi v vlogi diskurznega označevalca ohranja konotacijo s časom, in sicer povezuje diskurz s trenutkom govorjenja, lahko pa je tudi precej napovedovalen, tj. opozarja na vsebino, ki bo sledila. *Zdaj* analizirajo tudi nekateri drugi avtorji (Smolej 2004; Schlamberger Brezar 1998) in ga, posplošeno gledano, uvrščajo med označevalce zgradbe besedila.

Naši rezultati omogočajo, glede na lastnosti gradiva, dve razlagi razlik v rabi: ali je *zdaj* regionalno pogojen ali pa ima žanr turističnoinformativnih pogovorov neko lastnost/lastnosti, ki izrazito spodbuja rabo *zdaj*. Gradivo Turdisa do neke mere omogoča izpis samo tistih izjav, ki jih izrečejo nekateri redki govorniki v Turdisu, ki so iz JZ Slovenije. Pregled rezultatov ne nakaže, da ti ne bi uporabljali *zdaj* v vlogi diskurznega označevalca. Zato predvidevam, da regionalna pripadnost govorcev ni glavni razlog za razliko v pogostosti rabe.

Razlago je tako treba iskati v lastnosti pogovorov v Turdisu, in sicer se zdi, da gre za skupek več razlogov. Po eni strani je *zdaj* kot diskurzni označevalec verjetno rabljen kot povezovalni element, in sicer na predvsem mikro ravni tem pogovora, tj. povezuje prehode med mikrotemami, npr.: »masaže potem kakšna pedikura to je seveda vse dodatno ne to je proti doplačilu zaj če želite vas lahko prevežem v naš bjuiti center...«, »ze mi pa povejte tak okvirno ceno kok je najem«. Takšnih prehodov je v pogovoru, kjer se posredujejo informacije, več kot v zasebnem pogovoru, kjer so prehodi med temami bolj zabrisani in asociativni. V intervjujih pa novinar dokaj avtoritativno določa in usmerja potek pogovora, pri tem pa ne uporablja diskurznega označevalca *zdaj* (kot tudi nasploh ne veliko metadiskurznih elementov, kolikor pa že, so to večinoma normativno bolj nevtralni *no*, *dobro* ali diskurzni vezniki *in*, *pa*, *potem*, *ampak*, *torej* ...).

Drugi tip rabe *zdaj* se zdi povezan z zavlačevanjem in pridobivanjem časa za odgovor, saj se kar nekajkrat odgovori turističnega agenta začnejo, lahko tudi v nizu več začetnih diskurznih označevalcev, z *zdaj* (»zdaj v tem ceniku ni...«, »zdaj

mislim da smo imeli mi takrat...«). Tudi ta tip bi pričakovali tudi v BNSI, vendar ga najdemo samo enkrat. Intervjuvanci tam v začetku odgovora na vprašanje za pridobivanje časa večinoma uporabljajo druge diskurzne označevalce (*ja, no, eee, (po)glejte ...*) ali pa jih sploh ne uporabljajo. To vendarle kaže, da morda *zdaj* kot diskurzni označevalec ni preveč značilen za bolj formalne žanre. Ko pogovor v intervjujih preide v repliciranje (kadar sta dva sogovornika), pa potreba po uvodnih diskurzni označevalcih pogosto kar odpade, saj so replike krajše in ni treba priklicati toliko informacij kot pri pripravah na odgovor na vsebinsko vprašanje. Skleпам, da iz teh razlogov v zasebnih pogovorih v Gosu ni veliko rab označevalca *zdaj*, saj ni prevladujoče strukture vprašanje po informacijah – odgovor.

Tretji tip rab diskurznega označevalca *zdaj* je zelo blizu propozicijskim rabam prislova *zdaj* in je povezan z izražanjem časa: »eee zdaj v tem terminu triindvajsetega do sedemindvajsetega šestega verjetno ne bo«, »in zdaj je treba dat te vabila za papirje in tako dalje«. V zvezi s tem sem preverila rabo *zdaj* v propozicijski vlogi (torej v vlogah, kjer ni označen kot diskurzni označevalec), in rezultati so za vse tri korpusne primerljivi. Zato je treba upoštevati tudi variabilnost rezultatov, ki so morda pri obstoječem označevanju v Turdisu zajeli tudi kakšne rabe *zdaj* v vlogi diskurznega označevalca, ki so dvoumne.

5.11 *Eee* in variante

Eee (z variantami *eem, een, mmm, nnn* ipd.) je eden najbolj pogostih diskurzni označevalcev v vseh treh žanrih, s tem da je najpogostejši v intervjujih, nekoliko manj pogost v turističnoinformativnih pogovorih in najmanj pogost v zasebnih pogovorih. Njegova osnovna značilnost je, da govorec z njim pridobiva čas za tvorjenje in hkrati sogovorniku nakazuje, da še ni končal misli/izjave oz. lahko tudi kot uvodni izraz nakaže, de želi govorec prevzeti vlogo (Verdonik 2007). Glede na njegovo pogostost v vseh treh gradivih lahko skleпам, da je zelo nevtralen, uporaben kadarkoli in kjerkoli. Predvidevam, da na njegovo rabo vpliva dolžina vlog: daljše kot so vloge, več *eee*-jev govorec uporabi. Za Turdis žal ne morem upoštevati podatkov o številu vlog zaradi drugačnega segmentiranja, do neke mere pa jih lahko primerjam med BNSI in Gosom (čeprav je tudi tukaj prisoten nekoliko različen princip segmentiranja): v BNSI je 1063 vlog, v Gosu pa 2206. Tudi če upoštevamo, da te številke niso povsem natančne, je nedvomno v Gosu več menjav vlog kot v intervjujih ob približno enaki skupni dolžini pogovorov. Prav tako lahko predvidevamo, da govorec pogosteje uporablja *eee*, da pridobiva čas za tvorjenje, če mora podati veliko informacij, ki si jih mora priklicati v spomin (tako kot je v Turdisu in BNSI).

5.12 *Mislim*

Mislim je po razdelitvi pogostosti rab nekoliko podoben diskurznemu označevalcu (*a*) *veš(ste)*, s katerim si je sicer podoben tudi po glagolskem izvoru: v neformalnih, zasebnih pogovorih je še kar frekventen, v bolj formalnih turističnih pogovorih manj, v formalnih televizijskih intervjujih pa je rabljen le izjemoma. Verjetna je torej razlaga, da je *mislim* značilen samo za manj formalne žanre. V Verdonik (2007) je navedeno, da je *mislim* uporabljen za samopopravljanje govorca in torej kaže na proces tvorjenja besedila, s tem pa opozarja sogovornika na ustrezno interpretacijo. Takšna interpretacija pragmatičnih vlog tega diskurznega označevalca se zdi ustrezna za rabe v Turdisu, morda tudi v BNSI, v Gosu pa le za nekatere rabe (npr. »k tud zrek ni tok topu kokr je mislm kokr morje«), poleg teh pa se pojavljajo še tipi rab, kjer *mislim* nikakor ni rabljen ob samopopravljanjih, ohranja pa nekakšno metakomentarno funkcijo, morda jo lahko označimo tudi kot izražanje odnosa govorca (npr. »mislm jebga | mism nemam jz tle spomina z petsto tavžent ljudi res«, »sploh k je modernu d je človk čuden ... sploh pr sedemnajstih ... mislm halo«, »če bi bil doma v Milanu ja mism ni variante da ne bi to naredu zmeri«). Za to funkcijo diskurznih označevalcev pa sem že zgoraj ugotavljala, da pride do izraza predvsem v zasebnih pogovorih, manj v turistično-informativnih pogovorih in najmanj v intervjujih.

6 ZAKLJUČEK

V prispevku sem primerjala pogostost rabe diskurznih označevalcev *ja*, *mhm*, *aha*, *aja*, *dobro/v redu/okej/prav*, *eee (eem, mmm ipd.)*, *no*, (*a*) *ne*, (*a*) *veš(ste)*, (*po*) (*g*)*lej(te)*, *mislim* in *zdaj* v treh različnih govorjenih žanrih: telefonskih pogovorih, v katerih se posredujejo turistične informacije, televizijskih intervjujih v dnevnoinformativni oddaji in zasebnih pogovorih v krogu družine ali prijateljev. Rezultati pri posameznih diskurznih označevalcih so bili zelo različni in v drugem delu analiz sem jih skušala pojasniti in povzeti zaključke, kaj rezultati povedo o posameznih diskurznih označevalcih in njihovih značilnostih ter o značilnostih žanrov.

Če najprej povzamem rezultate statistične korpusne analize, ugotavljam, da so *ja*, *aja*, *no*, (*a*) *veš(ste)* in *mislim* najpogosteje rabljeni v zasebnih pogovorih v gradivu GOS-nzos-01, *aha*, *mhm*, (*a*) *ne*, *dobro/v redu/okej/prav*, (*po*)(*g*)*lej(te)* in *zdaj* so najpogosteje rabljeni v turističnoinformativnih pogovorih v gradivu Turdis-2, *eee ipd.* pa so največkrat rabljeni v intervjujih v gradivu BNSIint.

Pri interpretaciji rezultatov večkrat ugotavljam, da so določeni diskurzni označevalci ali določene različice značilni predvsem za neformalne, zasebne žanre, za

formalni žanr pa niso tako značilni in so v njem redko rabljeni. Takšni so npr. *ja, aha, aja, (a) ne, okej, v redu, (a) veš(ste), zdaj*. Drugi pa so nasprotno očitno značilni za rabo v formalnih žanrih, zlasti *eee* in variante, *no, dobro* in *(po)glejte*. Prav tako večkrat ugotavljam, da nekateri diskurzni označevalci v zasebnih pogovorih pogosteje izražajo odnos govorca, npr. *aha, aja, no, (g)lej, mislim*. Nadalje se pri nekaterih različicah diskurznih označevalcev nakazuje možnost, da je pogostost njihove rabe pogojena tudi z regionalno pripadnostjo govorcev, npr. *a ne* vs. *ne, a veš(ste)* vs. *veš(ste)*, morda tudi *glej* vs. *lej*, pri diskurzni označevalcu *(a) ne* pa se poleg tega postavlja teza, da je v nekaterih regijah ta diskurzni označevalec v celoti pogosteje rabljen kot drugod.

Vseh statističnih korpusnih podatkov, ki bi nas zanimali, zaradi nekaterih lastnosti gradiva in načina transkribiranja in segmentiranja žal nisem mogla dobiti. Zanimivi korpusni podatki, s pomočjo katerih bi lahko dodatno interpretirali lastnosti diskurznih označevalcev, bi še bili: (1) primerjava rabe diskurznih označevalcev glede na položaj v izjavi in v vlogi (tudi glede na vlogo opornih signalov); (2) primerjava rabe diskurznih označevalcev v istem žanru v različnih regijah; (3) primerjava rabe diskurznih označevalcev v istem žanru po različnih kanalih (telefon vs. osebni stik); (5) primerjava rabe diskurznih označevalcev glede na diskurzno vlogo (npr. klicatelj vs. informator, novinar vs. intervjuvanec); (6) primerjava rabe diskurznih označevalcev glede na starost govorcev itd.

Literatura

- Bahtin, Mihail, 2004: *The Problem of Speech Genres*. Bahtin, Mihail: *Speech genres and other late essays*. Austin: University of Texas Press. 60–102.
- Blakemore, Diane, 2005: *Discourse Markers*. Horn, L.R., Ward, G. (ur.): *The Handbook of Pragmatics*. Oxford: Blackwell. 221–240.
- Eggs, Suzanne, Martin, J.R., 1997: *Genres and register of discourse*. Van Dijk, T. A. (ur.): *Discourse as Structure and Process*. Sage Publications Ltd. 230–256.
- Fraser, Bruce, 1999: *What are Discourse Markers?* *Journal of Pragmatics* 31. 931–52.
- Halliday, M. A. K., 1978: *Language and social semiotic: The social interpretation of language and meaning*. London: Edward Arnold Ltd.
- Hasan, Ruqaiya, 1984: *The nursery tale as a genre*. *Nottingham Linguistic Circular* 13. 1–51.
- Hymes, Dell, 1977: *Foundations in Sociolinguistics: An Ethnographic Approach*. London: Tavistock Publications.
- Paltridge, Brian, 1995: *Working with genre: A pragmatic perspective*. *Journal of Pragmatics* 24. 393–406.

- Saville-Troike, Muriel, 1982: *The Ethnography of Communication: An Introduction*. Oxford, Malden: Blackwell Publishers.
- Schlamberger Brezar, Mojca, 1998: Vloga povezovalcev v diskurzu. *Jezik za danes in jutri*. Ljubljana: Društvo za uporabno jezikoslovje Slovenije. 194–202.
- Schlamberger Brezar, Mojca, 2007: Vloga povezovalcev v govornem diskurzu. *Jezik in slovnost* 52/3–4. 21–32.
- Schourup, L., 1999: Discourse Markers. *Lingua* 107. 227–65.
- Smolej, Mojca, 2004: Členki kot besedilni povezovalci. *Jezik in slovnost* 49/5. 45–57.
- Smolej, Mojca, 2006: *Vpliv besedilne vrste na uresničitev skladenjskih struktur : (primer narativnih besedil v vsakdanjem spontanem govoru)*. Doktorska disertacija, Filozofska fakulteta v Ljubljani.
- Swales, John M., 1990: *Genre Analysis: English in Academic and Research Settings*. Cambridge: C.U.P.
- Verdonik, Darinka, 2007: *Jezikovni elementi spontanosti v pogovoru: Diskurzni označevalci in popravljanja*. Maribor: Slavistično društvo Maribor.
- Verdonik, Darinka, Rojc, Matej, 2006: Are you ready for a call? – Spontaneous conversations in tourism for speech-to-speech translation systems. *Proceedings of the 5th International Conference on Language Resources and Evaluation*, Genova, Italija.
- Verdonik, Darinka, Žgank, Andrej, Pisanski Peterlin, Agnes, 2008: Validacija označevanja diskurzivnih označevalcev v korpusih Turdis-2 in BNSInt. Erjavec, Tomaž (ur.), Žganec Gros, Jerneja (ur.): *Informacijska družba IS'2006: Jezikovne tehnologije*. Ljubljana: Institut Jožef Stefan. 29–32.
- Zemljarič Miklavčič, Jana, Stabej, Marko, Krek, Simon, Zwitter Vitez, Ana, 2009: Kaj in zakaj v referenčni govorni korpus slovenščine. Stabej, Marko (ur.): *Obdobja 28: Infrastruktura slovenščine in slovenistike*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. 437–442.
- Zwitter Vitez, Ana, 2009: *Strategije in strukturiranje spontanega govora v francoščini in slovenščini / Les stratégies et la structuration de l'oral spontané en français et en slovène*. Doktorska disertacija, Filozofska fakulteta v Ljubljani.
- Zwitter Vitez, Ana, Zemljarič Miklavčič, Jana, Stabej, Marko, Krek, Simon, 2009: Načela transkribiranja in označevanja posnetkov v referenčnem govornem korpusu slovenščine. Stabej, Marko (ur.): *Obdobja 28: Infrastruktura slovenščine in slovenistike*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. 437–442.
- Žgank, Andrej, Rotovnik, Tomaž, Verdonik, Darinka, Kačič, Zdravko, 2004: Baza Broadcast News za slovenski jezik (BNSI) in sistem za razpoznavanje tekočega govora. Erjavec, Tomaž (ur.), Gros, Jerneja (ur.): *Informacijska družba IS'2004: Jezikovne tehnologije*. Ljubljana: Institut Jožef Stefan. 94–98.